

PATARIMAI TĖVAMS:
kaip ugdyti vaikų,
turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų,
kommunikacinius įgūdžius

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

**NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA**

**Leidiny parengtas ir išleistas įgyvendinant projektą
„Įtraukiojo ugdymo galimybių plėtra, I etapas“
(Nr. 09.2.2-ESFA-V-707-03-0001). Projektas finansuojamas
Europos socialinio fondo lėšomis.**

Šį leidinį draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų
tikslais atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti ar
padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete)
tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose,
išleisti ir versti, platinti jo originalą arba kopijas.

Leidinį parengė Loreta Grikainienė

Leidybos įmonė „Kriventa“

V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius

Tel. / faks. (8 5) 265 0629. Mob. tel. +370 682 47 899

El. paštas kriventa@kriventa.lt

www.kriventa.lt

Kalbos redaktorė Angelė Pletkuvienė

Dizainerė Ilona Chmieliauskaitė

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-462-192-5

© Nacionalinė švietimo agentūra, 2022

TURINYS

5 Vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinių įgūdžių ugdymas

5 Pagrindiniai bendravimo įgūdžiai

14 Literatūra

Elgesio problemos, komunikacija ir vizualinės strategijos yra glaudžiai susijusios. Labai svarbu ugdyti tiek vaikų, tiek aplinkinių žmonių komunikacinius įgūdžius, kurie yra efektyvaus socialinio bendravimo pagrindas. Suaugusieji turi prisiminti, kad nuo jų didele dalimi priklauso vaiko sėkmė. Žmogus yra tarsi vaizdinė priemonė. Aplinkinių elgesys ir komunikacijos būdas gali paskatinti vaiko norą bendrauti arba jį nuslopinti.

Leidinyje pateikiami konkretūs būdai ir strategijos, kaip efektyviau bendrauti su vaikais, turinčiais įvairiapusių raidos sutrikimų (toliau – ĮRS), apibūdinami pagrindiniai komunikaciniai įgūdžiai. Pateikta medžiaga padės geriau suprasti, kokius socialinius ir komunikacinius vaikų įgūdžius reikėtų ugdyti, leis sėkmingiau įtraukti vaikus ir suteiks abipusį bendravimo malonumą.

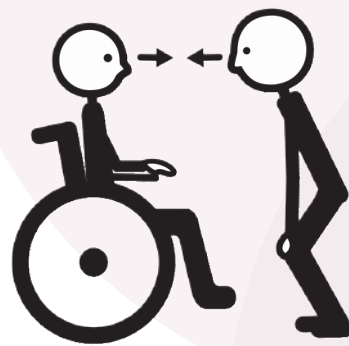
VAIKŲ, TURINČIŲ ĮVAIRIAPUSIŲ RAIDOS SUTRIKIMŲ, KOMUNIKACINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMAS

Ugdyti vaikų, turinčių ĮRS, efektyvius socialinės komunikacijos įgūdžius nepaprastai svarbu.

Nėra sunku apsibrėžti, kokius vaikų įgūdžius norime ugdyti. Daug didesnis iššūkis yra išsiaiškinti, koks bendravimo stilius tiktų, ir jį atitinkamai pritaikyti kontaktui su ĮRS turinčiu vaiku užmegzti. Nedideli dalykai, kuriuos mes darome, gali padėti produktyviau bendrauti su vaikais. Tai ypač svarbu bendraujant su vaikais, kuriems sunku komunikuoti.

BŪKITE VAIKO LYGYJE. Pagalvokite, ar dažnai vaikas būna aukštesnis už suaugusįjį? Paprastai vaikai žemesni už suaugusiuosius, tad labai dažnai tarp veidų yra ganėtinai didelis atstumas.

Atsisėskite, pasilenkite, atsitūpkite, kad jūsų veidas būtų vaiko akių lygyje. Jeigu reikia, pakeiskite savo arba vaiko kūno pozą.

PAGRINDINIAI BENDRAVIMO ĮGŪDŽIAI

PATRAUKITE DĖMESĮ. Turite tapti įdomesni už bet ką kitą vaiko aplinkoje.

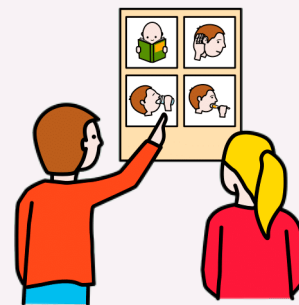
Kai kurie žmonės, turintys ĮRS, gali tik žiūrėti arba tik klausyti. Jiems sunku daryti ir tai, ir tai vienu metu. Galbūt tai yra nevisaverčio akių kontakto priežastis.

Būkite fiziškai arti vaiko. Kartais vaikai nereaguoja į kitą žmogų tol, kol jis prie jų pakankamai nepriartėja (gali būti keliolikos centimetrų atstumas). Visgi būkite supratingi, nes kai kuriems vaikams nepatinka toks artimas kontaktas, todėl jie gali neigiamai sureaguoti. Nustatyti tinkamą atstumą jums padės nuoseklus ir sistemingas vaiko stebėjimas.

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

- Būkite vaiko regėjimo lauke. Jeigu vaikas pasuka galvą, suaugęs žmogus spontaniškai atsuka jo veidą į save. Efektyviau būtų jums persikelti vaiko žiūrėjimo kryptimi, kad išliktumėte matomi.
- Stebėkite, kaip vaikas į jus reaguoja. Nebūtina stengtis išlaikyti akių kontaktą. Užtenka, kad vaikas pasisuka į jus arba kartkartėmis žvilgteli, – tai reiškia, jog jis sutelkia dėmesį.
- Būkite žaismingi. Tokie žaismingi, kokie tik galite būti. Tai gali versti jaustis šiek tiek kvailai, bet yra labai prasminga. Demonstruokite perdėtai išraiškingas veido mimikas, gestus ir kūno judesius. Taip pat stenkitės kaitalioti kalbėjimo tempą, balso garsumą ir intonaciją.
- Naudokite vaizdines užuominas. Rodykite daiktą ar jo nuotrauką / paveikslėlį, kai kalbate apie jį. Laikykite jį vaiko akių lygyje. Judinkite jį, kol įsitikinsite, kad vaikas jį gerai mato. Laikykite daiktą ar paveikslėlį priešais save, savo veidą ar ties burna, tada vaikas galės matyti ir daiktą ar paveikslėlį, ir jūsų veidą.

PARUOŠKITE VAIKĄ TAM, APIE KĄ ŽADATE KALBĖTIS. Gali šiek tiek užtrukti, kol vaikas atkreips dėmesį į jus. Gana dažnai šis vaikų įgūdis nėra pakankamai susiformavęs. Jeigu jūs per greitai pradėsite kalbėti, vaikas svarbios informacijos gali tiesiog neišgirsti. Patraukite jo dėmesį kreipdamiesi į jį vardu arba žodžiais „pažiūrėk“, „paklausyk“, „gerai“, „nagi“.

- Papildykite žodžius gestu, jeigu nesate tikri, kad vaikas atkreipė dėmesį.
- Naudokite vizualines užuominas padėdami vaikui sutelkti dėmesį į tai, apie ką norite kalbėtis. Tai ypač padeda, kai reikia pereiti nuo vienos veiklos prie kitos.

*Jungtinis dėmesys
esti tada, kai du
žmonės sutelkia dė-
mesį į tą patį daiktą
vienu metu.*

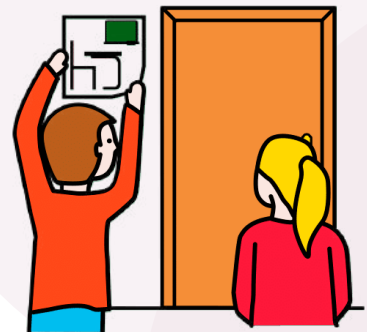
GESTUS IR KŪNO KALBĄ NAUDOKITE PRASMINGAI. Gestai ir kūno kalba yra labai svarbūs komunikacijai. Jie padeda vaikui sutelkti dėmesį ir suprasti, ką jūs sakote. Gestai gali turėti milžinišką įtaką bendravimo efektyvumui. Tai nereiškia, kad chaotiškas gestikuliavimas kalbant ugdo komunikacinius įgūdžius. Tik tikslingi judesiai skatina jūsų ir vaiko sąveiką.

- Pabrėžtinai išryškinkite judesius.

- Sulėtinkite gestus ir kūno judesius. Padarykite pauzę dramatiškam efektui sustiprinti. Kai kratote galvą, išteskite laiką. Kai demonstruojate kokią nors veido išraišką, akimirksniškai sustinkite.

- Jeigu kažką rodote, rodykite pakankamai ilgai. Išlaikykite pozą. Vaikams ne visada lengva sutelkti dėmesį į judantį objektą. Prisiminkite, kad tikslingas vaiko dėmesio atkreipimas rodant padeda ugdyti vadinamąjį jungtinį dėmesį. Kai jūs abu žiūrite į tą patį daiktą, bendravimas yra gerokai efektyvesnis.

- Prisiminkite, kad komunikacija – tai daugiau nei kalba. Jūsų rankos, veidas ir kūnas yra taip pat svarbios komunikacinės priemonės.

PASTIPRINKITE ŽODINĘ KOMUNIKACIJĄ VAIZDU. Vizualinės užuominos padeda pasiekti daug tikslų. Jos leidžia vaikui efektyviau įsitraukti į veiklą, taip tobulėja abipusis bendravimas. Kartu ugdomi ir socialiniai įgūdžiai.

KALBĖKITE LĖTAI IR AIŠKIAI. Jeigu jūs kada nors klausėtės pranešimų, kuriuos žmonės palieka autoatsakikliuose, tai pastebėjote, kad kai kurie asmenys bendrauja nepakankamai aiškiai. Gana dažnai galima išgirsti, kaip žmogus mykia, užsikerta, pradeda iš pradžių, pateikia informaciją, nesusijusią su pokalbio tema. Kartais žmogus pradeda vieną sakinį, kitą, po to grįžta prie pirmojo ir užbaigia jį.

Vaikai, turintys komunikacinių sunkumų, nesu-
pranta šitos netvarkos. Be to, jie gerokai ilgiau ap-
doroja žodinę informaciją negu kiti žmonės. Jeigu
mes kalbėsime greitai, kalba gali skambėti panašiai
kaip pagreitintame garso įrašė. Taigi, suaugusie-
siems verta kalbėti kaip galima lėčiau. Kalbėkite
taip lėtai, kad net būtų juokinga. Tuomet vėl galėsi-
te grįžti prie įprasto tempo.

*Kaip naudoti vizualines užuominas:
vertingiausia pradėti nuo vaizdinės prie-
monės (tai padės vaikui atkreipti dėmesį),
tada galite pateikti trumpą instrukciją
arba komentarą žodžiu. Jeigu pradėsite
kalbėti per greitai, vaikas gali nespėti su-
telkti dėmesio į jus.*

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos
sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

Vaikams, turintiems ĮRS, sudėtinga klausyti, girdėti ir suvokti informaciją tokiu pat greičiu, kaip mes kalbame. Kai sulėtiname tempą arba vartojame mažiau žodžių, jie geriau supranta.

RIBOKITE KALBĖJIMĄ. Daugiau kalbėjimo nėra geriau. Daugelis iš mūsų buvo mokomi, kad aiškinimas gali padėti vaikams geriau suprasti informaciją. Tai netiesa. Geriau mažiau kalbėti, ypač tiems iš mūsų, kurie labai mėgsta bendrauti. Vienas žodis arba trumpos frazės dažnai gali būti efektyvesnės negu ilgi, sudėtingi sakiniai. Vienas iš būdų sužinoti, kaip kalbėti su vaiku, yra stebėti, kaip jis kalba. Jeigu vaikas vartoja trumpas frazes, jis geriau supras neilgus, konkrečius nurodymus negu išplėtotą kalbą.

ĮTRAUKITE PAUZĖS LAIKĄ Į SAVO BENDRAVIMĄ. Uždavę klausimą, luktelėkite atsakymo. Kai duodate instrukciją, leiskite vaikui suvokti prašymą. Daugeliui vaikų reikia šiek tiek laiko, kol jų smegenys apdoroja informaciją apie tai, ko yra prašoma ir kaip atsakyti. Tai truputį panašu į tai, kaip įjungiamo kompiuterį. Jums reikia palaukti, kol kompiuteris „užsikraus“, ir tik tada pradėti dirbti.

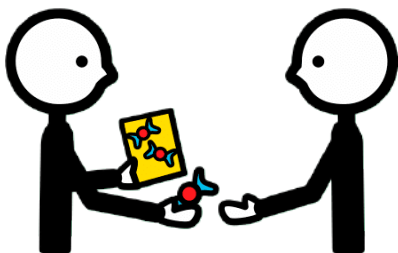
- Uždavę klausimą ar ko nors paprašę, mintyse suskaičiuokite iki 5, 10 ar 20. Stebėkite, kiek laiko reikia vaikui atsakyti. Nenustebkite, jei 5 arba 10 sekundžių jausis kaip amžinybė. Taip yra, kai lauki.
- Laukite tikėdamiesi. Tai reiškia, žiūrėkite į vaiką ir parodykite, jog laukiate jo atsakymo. Tą akimirką, kai jūsų dėmesį nukreips kiti dalykai, šansai gauti atsakymą sumažės.
- Įsitraukite į veiklą su vaiku, kol laukiate. Palaikykite akių kontaktą. Darykite taip, jog vaikas išlaikytų dėmesį laukimo metu. Kai kuriems vaikams tai gali būti ypač sunku. Gali reikėti ką nors pajudinti, kad vaikas išliktų dėmesingas. Galbūt jums reikės pajudėti, kad patektumėte į vaiko akiratį. Taip pat gali tekti laikyti daiktą prieš vaiko akis arba rodyti į nuotrauką ar paveikslėlį, kad išlaikytumėte jo dėmesį.
- Pabandykite pakartoti prašymą ar instrukciją. Tai ne ta strategija, kurią turėtumėte naudoti visą laiką, tačiau kartais pakartojimas gali vaikui padėti geriau suvokti informaciją ir atlikti veiksmą ar atsakyti.
- Apsibrėžkite laiką, po kurio pakartosite instrukciją ar klausimą. Žmonės dažnai domisi, kaip žinoti, kiek laiko laukti. Atsakys stebėjimas. Jei vaikas atrodo įsitraukęs, sutelkęs dėmesį ir galime matyti, jog jis galvoja, verta palaukti ilgiau. Jei jis atrodo išsiblaškęs ar pradeda sakyti atsakymą, kuris akivaizdžiai yra neteisingas, – laikas pakartoti klausimą ar prašymą.

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

JEI REIKIA – PADĖKITE AR PARAGINKITE VAIKĄ ATSAKYTI. Palaukę galite nuspręsti, jog vaikui reikia pagalbos. Tai šiek tiek primena automobilio variklio paleidimą. Akumulatorius tiekia elektros srovę starteriui, jis įsijungia, ir automobilis pradeda veikti. Tiesiog iš pat pradžių jam gali neužtekti energijos įsijungti. Būtent taip gali atrodyti vaikai. Pagalba labai paprasta:

FIZINĖ:

- ☐ pajudinkite daiktą (t. y. kai paprašote vaiko atsisėsti, šiek tiek pastumkite kėdę jo link);
- ☐ parodykite ten, kur vaikas turėtų žiūrėti;
- ☐ šiek tiek pasukite jo galvą;
- ☐ švelniai pastumkite vaiko ranką to veiksmo, kurį jis turi atlikti, kryptimi;
- ☐ duokite vaikui paveikslėlį ar daiktą, kuris padėtų jam pradėti.

UŽUOMINOS, UGDANČIOS VAIKO GEBĖJIMĄ ATSAKYTI ŽODŽIU:

- ☐ pajudinkite savo lūpas taip, kaip vaikui reikėtų pajudinti atsakant;
- ☐ išstarkite pirmąjį atsakymo garsą;
- ☐ pradėkite sakyti sakinį, tada sustokite ir leiskite vaikui jį pabaigti (pvz., sakote „Aš noriu...“ ir nutylate, leidžiate vaikui pasakyti likusią sakinio dalį);
- ☐ parodykite kelis daiktus ar paveikslėlius ir leiskite vaikui pasirinkti, padėdami jam prisiminti žodį.

Dažniausiai nemažus iššūkius kelia suaugusiojo gebėjimas palaukti, kad pagalba vaikui nebūtų pasiūloma per greitai. Reikia pajusti ir išlaikyti aukso vidurį tarp pagalbos pasiūlymo, kad vaikas galėtų sėkmingai įsitraukti, ir laukimo, jog jis galėtų tai padaryti kuo savarankiškiau.

LIKITE ĮSITRAUKĘ, KOL SULAUKSITE NORIMO ATSAKymo. Dabartiniame pasaulyje įprasta staigiai pereiti nuo vienos veiklos prie kitos. Mikrobangų krosnelės, restoranai, kuriuose maistą galima užsisakyti neišlipant iš automobilio, nuotolinio valdymo pulteliai ir greitai veikiantys kompiuteriai silpnina gebėjimą palaukti ir mažina pakantumą viskam, kas vyksta ganėtinai lėtai. Efektyvi komunikacija su vaikais, kurie turi bendravimo sunkumų, reikalauja pakeisti požiūrį į gyvenimo tempą. Judant per greitai bus praleidžiami momentai, per kuriuos vaikas gali ko nors išmokti. Gana lengva ignoruoti neteisingus atsakymus, per greitai padėti vaikams ar suteikti per mažai laiko išreikšti savo norui ir atsakyti. Stabtelėkite. Į kiekvieną kontaktą su vaiku žvelkite kaip į potencialią mokymo (-si) galimybę. Kai susidursite su sunkia situacija, būkite pasiruošę šiek tiek pristabdyti tempą, kad galėtumėte pakeisti vaiko elgesį.

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

- Nedelsdami parodykite ar pasakykite vaikui apie jo klaidą ir ją ištaisykite.
- Jeigu reikia, pakeiskite savo bendravimo būdą.
- Pasitarkite vaizdines užuominas, kurios padėtų vaikui tiksliau atsakyti arba atlikti užduotį.
- Suteikite atgalinį ryšį. Šypsena, gestas ar verbalinis paskatinimas gali padėti vaikui suprasti, kad jis sėkmingai atliko užduotį ar teisingai atsakė į klausimą.

Pakeisti savo paties bendravimo būdą nėra lengva. Stebėkite, kas tinka vaikui. Kai suprasite, kas jam padeda įsitraukti į bendravimą, tai ir naudokite. Jums nereikės šių strategijų taikyti visą laiką. Kai išmoksite šiek tiek pakeisti bendravimo stilių, sukursite efektyvesnį ryšį. Būkite budrūs. Tie aukščiau išvardyti dalykai, kurie yra jums sunkiausiai įgyvendinami, dažnai labiausiai padeda jūsų vaikui.

RODYKITE DAUG GESTŲ.

- Būkite mimu! Gestikuluokite, kai bendraujate su vaikais. Mokykite juos naudoti šiuos gestus bendraujant su aplinkiniais. Prisiminkite, jog gestai yra vizualūs. Pasistenkite, jog būtų smagu!
- Linktelėkite galva, kai norite pasakyti „taip“, ir papurtykite galvą norėdami pasakyti „ne“.
- Laikykite iškėlę ranką, kai norite paklausti.
- Parodykite į daiktą, apie kurį kalbate.
- Parodykite į vietą, kurią turite omenyje.
- Gūžtelėkite pečiais, kai norite pasakyti „nežinau“.
- Pridėkite pirštą prie lūpų, parodydami „tyliai“.
- Veido mimika išreikškite nuostabą, liūdesį ar pyktį.
- Pastumkite daiktą nuo savęs, kai parodote, kad jo nenorite.
- Suraukite nosį tarsi norėdami pasakyti „fui“, kai kažkas skleidžia nemalonų kvapą.
- Uždėkite ranką ant pilvo norėdami parodyti, jog esate alkani.

Gestai kartais naudojami kaip alternatyvioji komunikacija. Daugeliui vaikų jie tinka, nes yra matomi. Problema yra tai, kad dauguma žmonių nesupranta gestų. Kuo daugiau gestų vaikas naudoja, tuo mažiau žmonės supranta, ką jis nori pasakyti. Be to, gestai reikalauja greitų rankų judesių, o tai kai kuriems vaikams gali pasirodyti per sunku. Kita vertus, kai kurie bendrieji gestai yra universalūs ir suprantami aplinkiniams. Vaikams labai vertinga išmokti juos suprasti ir naudoti.

PATARIMAI TĖVAMS:

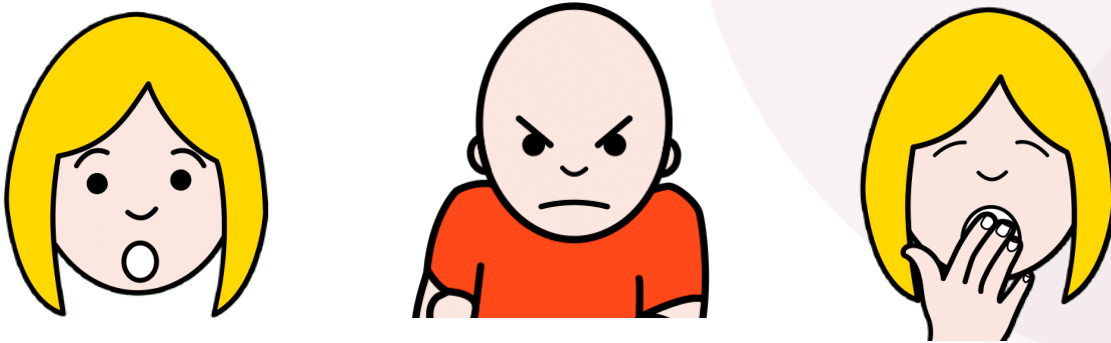
kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

Norėdami, kad gestai būtų efektyvesni, prisiminkite šiuos žingsnius:

- perdėtai išraiškingai rodykite gestą;
- pailginkite gesto trukmę, kol vaikas susidomės;
- vaikui lengviau bus suprasti lėtesnius, labiau išreikštus judesius negu staigius, greitus gestus.

Svarbu: jūsų kūnas yra vizualinis įrankis.

- Naudodami gestus bendravimui galite padėti vaikui geriau suprasti.
- Vaikai, kurie išmoksta naudoti gestus, geriau komunikuoja.

PAGRINDINIAI BENDRAVIMO ĮGŪDŽIAI.

Be jokios abejonės, kalba yra vaikų ugdymo tikslas ir siekiamybė, tačiau yra ir kitų gebėjimų bei įgūdžių, kurie galbūt net svarbesni komunikacijai. Nepriklausomai nuo to, kalba vaikas ar ne, socialinių ir pragmatinių įgūdžių ugdymas yra labai svarbus.

Dažnai per daug dėmesio skiriama vaikų mokymui kalbėti. Tačiau tai lyg bandymas statyti namą nuo stogo. Net kalbantys vaikai negėbės produktyviai bendrauti, jeigu nebus ugdomi socialiniai ir pragmatiniai gebėjimai ir įgūdžiai.

Taigi, vaikų, turinčių ĮRS, mokymas skiriasi nuo darbo su kitais vaikais, kurių daugumos socialinių ir pragmatinių įgūdžių nereikia ugdyti.

Iš tikrųjų tai sritis, kurioje tėvai ir ugdytojai gali susidurti su iššūkiais. Kai vieni iš jų mato socialinių ir pragmatinių įgūdžių ugdymo poreikį, o kiti sutelkia dėmesį į kalbėjimą ir kalbą, kyla nesutarimų. Tai dvi skirtingos gebėjimų ir įgūdžių grupės. Jie persipina, tačiau ugdomi skirtingai. Šis konfliktas tampa stipresnis, kai vaikai turi problemų dėl elgesio, nes lengva galvoti, kad „jei tik jis galėtų kalbėti, taip nesielgtų“.

Bandydami paskatinti kalbos raidą, bet kartu nemokydami pagalbinių įgūdžių, nepasieksite tikslo. Atminkite, kad net ir tų autistiškų vaikų, kurie kalba, socialinius ir pragmatinius įgūdžius vis tiek reikia ugdyti.

Socialinių ir pragmatinių įgūdžių ugdymas yra bendravimo pagrindas, nesvarbu, kokia –

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

žodine ar nežodine – forma vaikas komunikuoja. Šie įgūdžiai būtini norint efektyviai bendrauti. Jie yra tinkamo elgesio pagrindas. Sunkumai šioje srityje gali būti svarbi priežastis, dėl kurios kyla daug elgesio problemų. Kai šie vaiko įgūdžiai labiau išlavės, jo elgesys pagerės, o vizualiųjų priemonių naudojimas tinkamam elgesiui palaikyti bus daug efektyvesnis. Kai galvojate apie šių gebėjimų ugdymą, mąstykite vaizdžiai! Kiekvienas mokomas įgūdis turi būti pavaizduotas, turėti vizualinę struktūrą.

SOCIALINIS ĮSITRAUKIMAS. Socialinė sąveika ir įsitraukimas į žaidimą yra tie įgūdžiai, kurių dažnai trūksta vaikams, turintiems ĮRS, arba jie yra silpni (šie vaikų, turinčių kitokių sutrikimų ar negalių, gebėjimai ir įgūdžiai paprastai yra labiau išlavę). Jei vaikas nesupras, kad kiti žmonės yra vertingi kaip bendravimo partneriai, komunikacijos nebus. Vaikui kiti žmonės turi būti įdomūs ir svarbūs. Jam reikia parodyti norą užmegzti ryšį arba bent jau reaguoti į kitų bandymus bendrauti.

Nors bet kuris vaikas, turintis bendravimo sutrikimų, gali sunkiai įsitraukti į veiklą ir jo socialinė sąveika gali būti nepakankama, vis dėlto vaikams, turintiems ĮRS, šie sunkumai būdingi dažniau.

Pradėkite vaiko lygyje. Dažnai žmonės bando užmegzti socialinį ryšį lygyje, kuris yra daug aukštesnis, nei vaikas geba. Tai labai svarbu žinoti, kokio lygio vaiko gebėjimai. Tikra socialinė sąveika gali įvykti tada, kai suaugęs žmogus geba nusileisti iki vaiko lygio, elgtis ir žaisti kaip

vaikas. Žaidimas nereiškia, kad reikia išsitraukti mašinas ir lėles. Tikras įsitraukimas dažnai kyla iš bendrų fizinių ir jutiminių žaidimų. Pagalvokite apie kutenimus, slėpynes ir kitus panašius žaidimus. Socialinis įsitraukimas yra bendravimo pagrindas.

Atminkite, kad pragmatiniai įgūdžiai yra tie nematomi įgūdžiai, kurie daro bendravimą efektyvų.

KOMUNIKACINIS KETINIMAS. Norint efektyviai bendrauti, būtina sąmoningai ką nors padaryti – atlikti judesį arba pasakyti – ir gauti atsakymą ar pamatyti kito žmogaus reakciją. Vaikai, turintys ĮRS arba kitų panašių raidos sutrikimų, gali tai padaryti netiksliai ar retai. Kai jie bando išprovokuoti kitų žmonių reakciją, gali būti nelabai aišku, kad jie bando bendrauti. Žmonės gali neatpažinti ar netiksliai interpretuoti jų bandymus. Labai svarbu mokyti vaikus dažniau bendrauti įvairiomis formomis.

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

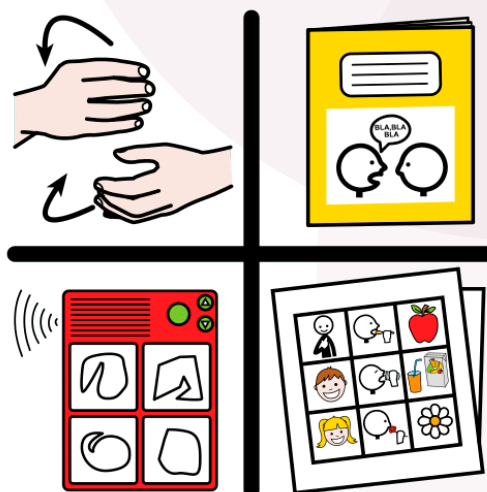
Titas pamato žmogų, kuris turi sausainį. Jei Titas nori to sausainio, jis pasižiūri į žmogų ir trenkia galvą. Niekas nesuvokia, jog taip jis bando paprašyti. Nors Titas rodo poreikį bendrauti, kiti žmonės to nesupranta. Todėl jis turi išmokti naudoti keletą skirtingų bendravimo formų, kad žmonės suprastų tikrąjį jo ketinimą. Šiuo atveju vaikui gali tekti fiziškai padėti – parodyti pirštu arba išmokyti gesto norui išreikšti.

NATŪRALIŲ GESTŲ IR KŪNO KALBOS NAUDOJIMAS. Natūralūs gestai ir kūno kalba turi didelę reikšmę dar prieš atsirandant kalbai. Tinkama gestų sistema padeda vaikams suprasti savo norus ir poreikius. Kai vaikai geba naudoti gestus, kad galėtų daryti poveikį savo aplinkai, daugelis elgesio problemų yra išsprendžiamos arba jų išvengiama.

Dauguma vaikų, kurių kalba vystosi lėtai, išmoksta naudoti labai efektyvią gestų sistemą, kad patenkintų savo poreikius. Vaikai, turintys ĮRS, neturi tokio įgūdžio. Jiems dažnai reikia specialaus mokymo, kad galėtų tinkamai naudoti gestus.

- Mokykite vaikus gestų.
- Demonstruokite, kaip naudoti gestus, arba fiziškai padėkite vaikui juos taikyti bendravimo tikslais.
- Parinkite universalius, visiems suprantamus, dažniausiai naudojamus gestus, tokius kaip galvos purtymas ar „duok penkis“.
- Mokykite vaikus išraiškingai rodyti gestus, jog šie būtų geriau suprasti.

ĮVAIRIŲ BENDRAVIMO FORMŲ NAUDOJIMAS. Nesvarbu, ar vaikas norus išreiškia verbaliniu būdu, ar ne, jis turi turėti „pilną“ bendravimo sistemą. Tai reiškia, kad jis turi mokėti naudoti įvairias komunikacijos formas bendraudamas su kitais. Bendravimas apima kalbą, gestus, raštą, nuotraukas, paveikslėlius, daiktus ir kitas priemones. Tik įvairių formų komunikacinė sistema yra veiksminga. Kartais suaugusieji taip nori priversti vaiką kalbėti, kad neskatina ir nepalaiko kitų komunikacijos formų naudojimo. Deja, susitelkimas tik į mokymą kalbėti gali nesuteikti norimo rezultato.

ALTERNATYVIŲ STRATEGIJŲ TAIKYMAS NORAMS IR POREIKIAMS IŠREIKŠTI. Vaikai turi gebėti atpažinti bendravimo trukdžius ar nesusikalbėjimą. Jei jie bando jums ką nors pasakyti, o jūs nesuprantate, jie turi išmokti pasakyti jums kitaip. Skatinkite kelias bendravimo formas: naudokite gestus ir kitas vaizdines priemones kartu su balsu ar žodžiu.

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius

VIZUALINIŲ PRIEMONIŲ NAUDOJIMAS BENDRAVIMUI PAGERINTI. Vaikai turi atkreipti dėmesį į vaizdines priemones, kurias naudojate bendraudami su jais. Išmokykite juos panaudoti vaizdinius įrankius informacijai gauti ir įtraukite vaizdines priemones į kasdienę jų rutiną.

Nepaprastai svarbu atkreipti dėmesį į neverbalines formas, kurias vaikai naudoja bandydami bendrauti. Žmonės, kurie daugiausia dėmesio skiria vaiko mokymui kalbėti, greičiausiai praleis šiuos bandymus bendrauti. Elgesio problemų dažnai kyla tada, kai vaikas stengiasi bendrauti, bet niekas to nesupranta ir nesuteikia jam norimo atsako.

Mokykite vaikus naudotis vaizdinėmis priemonėmis, kai jie nori kitiems perteikti savo norus ir poreikius. Vaizdinės priemonės jiems padės:

- sutelkti dėmesį;
- parodyti bendravimo ketinimus;
- suprasti svarbią informaciją;
- lavinti mąstymo gebėjimus;
- tiksliai perteikti norimą žinutę;
- sėkmingai ištaisyti bendravimo nesklaidumus;
- išlikti įsitraukusiems į bendravimą.

SĄVEIKAUKITE TOL, KOL PASIEKSITE TIKSLĄ. Kai vaikai susiduria su komunikacijos nesklandumais, rezultatas gali būti:

- netinkamo elgesio protrūkis;
- pasitraukimas iš bandymo bendrauti;
- neadekvatus dalyvavimas.

Įgūdžiai šiose komunikacijos srityse pagerins vaikų galimybes efektyviai įsitraukti į bendravimą. Kuo geresni bus vaikų bendravimo palai-kymo įgūdžiai, tuo efektyvesnės bus vizualinės priemonės, kurios naudojamos elgesio proble-moms spręsti.

Kai vaikai nesupranta, jie turi tai parodyti. Deja, jie dažnai nežino, kaip tai padaryti. Jei jų nesuprantate, vaikams kyla proble-ma, nes jie nežino, kaip ją išspręsti. Vaikai gali nežinoti, ką daryti, jei jų bandymai neveikia. Išmokykite juos tęsti. Paraginkite juos ir toliau bandyti, jei nesuprantate, ką nori pasakyti. Tai gali būti nelengva, tačiau pagalba vaikui bendrauti naudojant įvai-riausias formas, ypač vaizdines priemones, padės ištaisyti padėtį. Kai vaikas suvokia, kad bandote suprasti, netinkamas elgesys gali ir nepasireikšti.

LITERATŪRA

1. Hodgdon, L. A. M.ED., CCC-SLP. Solving Behavior Problems in Autism. Improving Communi-cation with Visual Strategies. Quirkroberts Publishing, 1999.
2. Prieiga per internetą: <https://arasaac.org/pictograms/search>.

PATARIMAI TĖVAMS:

kaip ugdyti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, komunikacinius įgūdžius